

**De doorbraak van de vrouwenatletiek op de
Olympische Spelen van Amsterdam, 1928**

Marjet Derks

Wenscht ge zoo uw moeder ... uw zuster ... uw bruid?

Bij de Olympische Spelen te Amsterdam in 1928 deden voor het eerst vrouwen mee in de atletiek, 'de moeder van alle sporten'. De strijd die daarvoor geleverd werd laat iets zien van de ontwikkeling van de verhouding tussen mannen en vrouwen in onze samenleving. De competitief ingestelde, presterende, schaars geklede en reizende sportvrouw deed haar intrede.

15

Vrouwenatletiek deed in 1928 haar intrede op de Spelen.
Bij deze NRC-foto schreef destijds sportjournalist Hans Meerum
Terwogt: 'Wenscht ge zoo uw moeder ... uw zuster ... uw bruid?'

**Marjet Derks is free-lance
historica en publiceert op het
gebied van sport-, religie- en
seksegeschiedenis.**

Enkele oude Amsterdammers moeten een paar maanden geleden nog eens hebben teruggedacht aan zeven-tig jaar geleden, toen hun stad ook het toneel was van buitenlandse bezoekers, journalisten, politieagenten en bijzondere manifestaties. Niet de Eurotop, maar de Olympische Spelen ('de Olympiade' in de volksmond), bepaalden in 1928 voor korte tijd het hele openbare leven. Behalve ongemak en opwindend brachten beide gebeurtenissen veel discussies teweeg en vormen ze een interessante spiegel van sociaal-culturele en politieke machtsverhoudingen.

nemende participatie van uiteenlopende sociale groepen, hoewel hij toegaf daarover als aristocraat vroeger anders te hebben gedacht. Hoe meer mensen doordrongen raakten van het Olympisch ideaal, hoe liever het hem was.

De Coubertin maakte echter één uitzondering: *'Wat de deelneming van vrouwen aan de Spelen betreft, daartegen blijf ik gekant. Het is tegen mijn wil, dat zij tot een toenemend aantal wedstrijden worden toegelaten.'*¹ In dit opzicht stelde hij zijn eerder geuite standpunt niet bij: vrouwensport was tegen de wetten van de natuur.

lijk tot een georganiseerd en geformaliseerd stelsel. Met name nieuwe groepsverbanden zorgden voor de verspreiding ervan. In het begin waren jongensscholen belangrijke 'broedplaatsen' voor moderne sport, maar al snel speelden ook het leger, fabrieken en verenigingen een rol bij het opzetten van clubs, de aanleg van terreinen en het ontwikkelen van competities. Helemaal nieuw was dit alles niet: er werd al eeuwenlang om het hardst gezwommen, geschaatst en gespeeld. Maar het grote verschil was dat moderne sport, net als de moderne samenleving, volgens vaste regels en structuren werd georganiseerd. En anders dan voorheen werd sport omgeven door idealen, door een ideologie van beschaafde blanke mannelijkheid. Daarin smolten begrippen als individuele kracht en prestatiedrang samen met noties over christelijke ridderlijkheid en westerse superioriteit. Binnen die context kregen de oudere volksvermaken het predikaat 'ruw' en 'onbeschaafd'; ze werden afgestoten of omgevormd en op den duur ingepast. Door sport-sociologen is dit proces getypeerd als sportificatie: het van spel tot sport maken.

De Olympische beweging kan worden gezien als de internationale uitvergroting van dit proces. De beweging was gebaseerd op vage en elitair-idealistische noties rond de westerse en klassieke beschaving, die de bakermat zouden moeten worden van een nieuwe wereldvrede. Sport sublimeerde oorlog en strijd tot een eerlijke krachtmeting, waarbij zowel collectieve als individuele waarden werden gevormd.

Ook dergelijke fraaie idealen konden echter niet om harde politieke realiteiten heen. De Coubertin moest heel wat politieke strijd voeren om invloedrijke Europeanen voor zijn ideeën te winnen. Maar met name na de Eerste Wereldoorlog kon het Internationaal Olympisch Comité worden beschouwd als een invloedrijke organisatie, waarin tal van politici, aristocraten en zakenlieden zitting hadden.

Juist het lange termijnperspectief en het internationale karakter maken de moderne Olympische Spelen tot een veelzijdige 'Fundgrube' voor onderzoek naar de manier waarop moderne sport zich heeft ontwikkeld. Het historisch belang gaat bovendien veel verder dan het sportveld, omdat tijdens en rond deze wedstrijden sociaal-politieke con-

De Nederlandse damesatletiekploeg.

De Spelen van 1928 hadden een belangrijke symbolische betekenis. Ruim dertig jaar na het begin van de moderne Olympiades was de tegenstand tegen de nieuwerwetse en kostbare sportwedstrijden grotendeels geluwd en kon hun grondlegger, de Franse baron Pierre de Coubertin, eindelijk terugtreden en tevreden terugblikken. Die kans liet hij zich niet ontgaan. In zijn officiële afscheidsrede tijdens de ontvangst in de hoofdstad waren alle problemen vergeven en vergeeten. De Coubertin roemde de bijval, die het initiatief in de westerse landen ten deel was gevallen. Hij zag daarin de bevestiging dat sport vrede en harmonie dichterbij zou brengen, niet alleen in Europa maar in de hele wereld. Vanuit dat perspectief toonde hij zich ook zeer ingenomen met de toe-

Vrouwen waren slechts welkom als toeschouwer, om de mannelijke overwinnaars met kransen te omhangen.

Sport en sekse in de geschiedschrijving

De Coubertin huldigde een standpunt dat velen in de jaren twintig met hem deelden. Om dat te begrijpen is het noodzakelijk om kort stil te staan bij de decennia die vooraf gingen aan het moment waarop hij zijn woorden sprak - de jaren waarin de moderne sport gevormd werd.

De eerste sportwedstrijden waren activiteiten van schooljongens, maar het fenomeen ontwikkelde zich onder invloed van industrialisatie, opvoedingsidealen en natievorming geleide-

frontaties plaatsvonden die een veel grotere reikwijdte dan de sport alleen hadden. Voor verschillende emancipatoire bewegingen werd deelname aan en invloed op de Spelen en de Olympische sportcultuur een belangrijk doel. De vervulling daarvan werd niet zelden ervaren als een mijlpaal in de strijd om nationale en internationale erkenning. De Olympische Spelen kregen een symboolfunctie. Bekend is de strijd van tal van nationalistische groepen.

De jarenlange strijd die vrouwen hebben moeten voeren om als volwaardige Olympische deelnemers gezien te worden is veel minder bekend. Zij golden in de Olympische beweging als *quantité négligable*. Immers, in het jargon van De Coubertin kwamen zij niet voor en in de moderne sport stelden mannen de voorwaarden en regels vast. Dat vormt het uitgangspunt voor deze bijdrage, waarin ik laat zien hoe vrouwen in beweging kwamen en zich binnen de Olympische familie als lastige tantes en opstandige dochters ontpopten. Centraal staat de 'moeder aller sporten', de atletiek. Ondanks het vrouwelijk adjectief gold dit als het mannelijke domein bij uitstek. Tijdens de Spelen in Amsterdam werd vrouwenatletiek voor het eerst op proef toegestaan. Waarom dat zolang duurde, waardoor het uiteindelijk tot een doorbraak kwam en hoe men in het verzuilde Nederland op hollende vrouwen reageerde, vormt de inzet van dit artikel.

Vrouwen en volksvermaak: het probleem van de continuïteit

Aan 1928 ging vanuit het perspectief van de vrouwensport een hele ontwikkeling vooraf. Van oudsher waren vrouwen en meisjes actieve deelnemers aan sportieve evenementen. In het pre-industriële tijdperk deden aan vrijwel alle sporten die door mannen werden beoefend ook vrouwen mee. Bekend zijn vooral de schaatswedstrijden op de korte baan en handboogtoernooien, maar ook bij hardloophwedstrijden kon men hen aantreffen. Zowel mannen als vrouwen liepen tijdens kermissen en jaarmarkten of andere samenkomsten, soms voor geld, soms puur voor vermaak zonder winst oogmerk. Vaak waren ze daarbij opvallend uitgedost: bekend is de aanduiding 'bellemans of -vrouw' vanwege de bellen die aan hun kleding bevestigd was, zodat het

publiek hen al van verre kon horen aankomen.² Ook werd bij deze evenementen (in Engeland bekend onder de naam 'smoch races') in ondergoed gelopen. De plaatselijke overheden vaardigden wel beperkende bepalingen uit, maar die hadden betrekking op algemene situaties van overlast, niet op aanstootgevendheid van sportieve vrouwen.

Gedurende het proces van sportificatie namen niet alleen de regulerende maatregelen toe, maar kwam ook de deelname van vrouwen aan sportieve vermaken steeds meer ter discussie te staan. Het volksvermaak werd aan banden gelegd door een toenemende organisatie, privatisering en het productief maken van het openbare leven. De overheid kreeg een grotere greep op het dagelijks leven.

De ideologie die hierbij hoorde was er een van burgerlijkheid en huiselijkheid. Dat pakte voor jongens en meisjes verschillend uit. Jongens konden het vrije veld verruilen voor een ander veld: het sportterrein. Binnen moderne sportverenigingen, het leger, de scholen en de fabrieken kregen zij volop kansen om aan sport te gaan doen. Voor vrouwen en meisjes lag dat anders. De Britse historicus Dennis Brailsford constateerde voor Engeland dat beschavingsoffensieven op sportgebieden intensiever waren wanneer er vrouwen bij betrokken waren. Daarnaast trokken economische veranderingen een steeds zwaardere wissel op de besteedbare tijd van vrouwen. Het gevolg was dat vrouwen steeds meer buitengesloten werden van sportief vermaak. Met andere woorden: de sportificatie, 'het beschavingsproces in de sport' leidde voor vrouwen tot uitsluiting.

In de moderne, door bonden en verenigingen georganiseerde sport, moesten vrouwen hun ruimte en plaats bevechten. Eerst door individuele vrouwen uit hogere kringen, later door grotere groepen, werden pogingen ondernomen om aan moderne sport te gaan doen: vrouwen gingen tennissen, hockeyen, zwemmen en turnen. Ze oefenden, deden mee aan wedstrijden en reisden over grote afstanden. Vanaf de jaren negentig van de negentiende eeuw werden sportieve vrouwen ook stilaan meer gewaardeerd. Zij werden ten voorbeeld gehouden aan bloedarme en vergroeide meisjes en de eenzijdig belaste jonge arbeidster. Mits met mate kon enige beweging vrouwen

krachtiger en frisser maken.

Voorwaarde was wel dat het meisje sierlijk en dus vrouwelijk bleef, zodat wedstrijd sport in het algemeen werd afgeraden.

De Olympische droom, een nachtmerrie voor vrouwen

Voor sommige vrouwen golden kiesrecht en toegang tot onderwijs als het belangrijkste doel van emancipatie. Anderen wilden letterlijk bewegingsruimte innemen en aan sportwedstrijden deelnemen. In sommige landen steunden beide bewegingen elkaar, in andere, waaronder Nederland, waren ze gescheiden acties.

Zeker is dat de vrouwenbeweging voor bepaalde veranderingen in heersende rolpatronen zorgde waardoor het makkelijker werd voor vrouwen om aan sport te gaan doen. Maar binnen de feministische beweging werd sport in het algemeen niet als belangrijk agendapunt gezien. Op hun beurt waren actieve sportbeoefenaars weinig betrokken bij het feminisme. Zij waren eerder 'self-made women', voorzien van een flinke portie zelfbewustzijn maar afkerig van bewegingen en de sfeer van rokerige vergaderzalen. Een uitvoerig politiek programma hadden ze niet, maar wel gold deelname aan de Olympische Spelen voor hen als een belangrijk emancipatoir doel.

De Olympische Spelen waren een moeilijk te nemen bastion. De Coubertin en zijn volgelingen ontwikkelden een ideologie die in alles op de ideale sportman was geënt. Inspiratiebronnen waren de Engelse sportbeweging, waar het ideaal van de 'muscular christian' toonaangevend was en het Amerikaanse universiteits-sportsysteem. Voor De Coubertin stond 'l'Olympisme' gelijk aan ridderschap en wereldbroederschap.

Bij de eerste Spelen in 1896 waren dan ook geen vrouwen aanwezig. In 1900 deden de eerste deelnemers mee aan de Spelen in Parijs, maar dat was vooral toe te schrijven aan het feit dat het IOC weinig invloed had op de organisatie daarvan. De Franse organisatie onder voorzitterschap van Daniel Merillon introduceerde een tennis- en golfcompetitie voor vrouwen. In St. Louis (1904) deden acht vrouwen mee, allen Amerikaanse boogschutters. London (1908) geldt als eerste mijlpaal in de geschiedenis van de Olympische vrouwensport: toen waren er vrouwen uit Duitsland, Hongarije, Zweden en

De 800 m werd beheerst doot de Duitse Lina Radke en de Japanse Hitomi.

Groot-Brittannië zelf, 43 in totaal. Ze deden mee aan drie sporten: schieten, kunstrijden en tennis, en een vrouw deed mee in het open zeilevenement. In 1912 in Stockholm werd het zwemmen voor vrouwen geïntroduceerd. Vooral vanaf de Eerste Wereldoorlog, toen het maatschappelijk aandeel van vrouwen in tal van landen groeide, werd actie gevoerd om deelname van vrouwen en meisjes aan zoveel mogelijk sportonderdelen op de Spelen te mogelijk te maken. Die acties waren deels individueel, deels collectief van aard. Deelname aan atletiekwedstrijden werd daarbij een belangrijk punt.

Strijd om de 'moeder aller sporten'

De eis tot deelname van vrouwen aan het atletiekprogramma was een krachtige schop tegen het zere been van het IOC. Zowel bij de Grieken als de bij de Engelse 'founding fathers' van de moderne sport gold atletiek als de bakermat, als de sport bij uitstek waarin een gezonde geest en een gezond lichaam elkaar versterkten. De atletiek werd omschreven als 'edel' en 'nobil', termen die rechtstreeks werden ontleend aan de ridderliteratuur. Met andere woorden, atletiek was het hart van het Olympisme.

Dat zinde een aantal vrouwen niet. Zij wilden deelname van vrouwen aan het Olympisch atletiekprogramma mogelijk maken. Een van hen was de Franse Alice Milliat. Deze dochter van een

hoge notabele trotseerde haar landgenoot De Coubertin en richtte in 1917 een Franse organisatie van sportvrouwen op. In 1919 probeerde zij de vrouwenatletiek op de Olympische agenda te krijgen. Toen dat niet lukte nam ze in 1921 het initiatief tot oprichting van de Fédération Sportive Féminine International (FSFI). Deze bond bestond uit vertegenwoordigers van de Verenigde Staten en vijf Europese landen, waaronder Frankrijk en Groot-Brittannië. De organisatie stond aan de basis van internationale sportontmoetingen van vrouwen, die om de twee jaar in een Europees land werden gehouden.

Om de verlangens kracht bij te zetten werden in 1922 in Parijs voor het eerst eigen Olympische Spelen voor Vrouwen gehouden, waaraan vijf landen meededen. Het IOC verzette zich bij monde van De Coubertin uit alle macht. Op last van het comité mochten de vrouwen in ieder geval het predicaat 'Olympisch' niet voeren. Dat vormde geen beletsel: de tweede sportontmoeting, in 1926 gehouden in Göteborg, werd eenvoudigweg 'Second Women's World Games' genoemd. Er namen toen al tien landen deel, waaronder Nederland.

De FSFI had meer succes bij de International Amateur Athletic Federation (IAAF). Dankzij herhaaldelijk lobbyen stemde deze bond er in 1924 in toe de vrouwencompetitie over te nemen. Deelname op Olympisch niveau (die geschiedde op voordracht van de sportbonden) werd twee jaar later aangenomen. Toen ging een IAAF-commissie overstag en was bereid als overkoepelende bond de vrouwenatletiek op de Olympische agenda te plaatsen. Omdat De Coubertin inmiddels was teruggetreden als IOC-lid, had dit voorstel voor het eerst een serieuze kans van slagen.

De IAAF bood een beperkt programma van vijf onderdelen. De FSFI accepteerde dat, zij het onder protest, maar besloot wel door te gaan met de organisatie van de eigen Spelen. De Spelen van Amsterdam werden aangewezen als de gelegenheid waarbij vrouwenatletiek werd toegestaan, zij het op proef. Zo werd uitgerekend het verzuilde Nederland, waar überhaupt al veel tegenstand tegen de organisatie van de Olympische Spelen bestond, het platform van de mondiale doorbraak van de competitieve vrouwensport.

Voor de Engelse atletes was het beperkte Olympische programma een reden om de Spelen te boycotten. Voor 101 vrouwen uit achttien landen werd Amsterdam een doel om naar toe te werken: zij gingen zich voorbereiden op hun Olympische primeur.

Sportpers en beeldvorming

Niet alleen officiële organisaties waren belangrijk voor de machtsverhoudingen binnen de sportwereld. Ook andere circuits hadden grote invloed. Een daarvan was de sportpers, die zeer bepalend was voor de beeldvorming omtrent sportmannen en -vrouwen. De sportjournalistiek was in die tijd een exclusieve mannenwereld waarbinnen een voorliefde bestond voor spannende wedstrijden en mannenheroïek, met een zekere rauwheid en platte humor. Het type werd ooit treffend neergezet door acteur Spencer Tracy in de film *Woman of the Year*.

De offensieve houding van de journalisten werd mede ingegeven door de omstandigheid dat zij hun plaats binnen de krantenwereld moesten bevechten, met name bij de grotere kranten waar sport nog altijd het imago van massacultuur had. Zij verdedigden hun positie dan ook met verve en veel bravoure. Vrouwensport was voor hen een geliefd onderwerp van spot en bijtende satire, van stereotypering, objectivering en seksualisering van het vrouwenlichaam.

De Amsterdamse Spelen werden door de sportpers nauwlettend gevolgd. Voor de Nederlandse sportjournalisten was het een uitgelezen kans om het grote evenement van dichtbij te volgen. Een aantal deelnemers was al aanwezig geweest bij de Spelen in Antwerpen (1920) en Parijs (1924), maar dat waren echter voor de meeste Nederlanders Spelen-op-afstand. Dit maal waren de Spelen op nationaal niveau onderwerp van discussie (in de Tweede Kamer over een subsidie) en van actie (een nationale inzamelingscampagne) geweest. In de aanloop naar die Spelen ontstonden er ook voor het eerst echt gespannen verwachtingen over de prestaties van de Nederlandse deelnemers. Kranten berichtten dagelijks uitgebreid over de Spelen. Er werden medaillestaten afgedrukt van de Spelen van 1908, 1912, 1920 en 1924. Het maakte de rol van de sportpers er alleen maar interessanter op. De sportjournalisten brachten de sportwereld de huiskamer binnen

van een steeds groter wordend leespubliek.

Bij de programma-onderdelen van de vrouwenatletiek was de verzamelde sportpers aanwezig. Het toonaangevende sportblad *Revue der Sporten* had aan de vooravond een enquête over de vrouwenatletiek gehouden. Prominenten van binnen en buiten de sportwereld mochten hun mening geven. Dat had tal van vernietigende commentaren tot gevolg, waarin vrouwen werden vergeleken met slakken, doofstommen en 'andere menschoorten, die door omstandigheden of aanleg per se de minderen zijn van den gezonden, goed getrainden mannelijke athleet'.

De tegenstanders, vrijwel allen mannen, maar ook enkele vrouwen, waren van mening dat de vrouwelijke aard atletische prestaties in de weg zou staan. De befaamde sportjournalist Joris van den Bergh schreef: *'Een vrouw op de Olympische Spelen is een slak, die een zoutkeet binnen kruipt. Zij vindt er, als vrouw, haar ondergang. Gelijk de slak smelten haar vormen.(...) De Olympiadewinsters uit het jaar 2000 zullen mannen-billetjes hebben en geen spoor van een buste. Zij zullen beenen hebben met zulke spieren, zulke armen en zulke haren. Zij zullen Hannibal heeten, Sjoerd en Okke. Ik ben blij, dat ik voor die tijd dood ben.'*³

De voorstanders drukten zich gematigder uit. Het waren vooral bestuursleden van de Koninklijke Nederlandsche Atletiek Unie, die het experiment een kans van slagen gunden en elf atletes hadden ingeschreven.

Wedstrijdverslaggeving

De wedstrijden in Amsterdam waren spannend en lieten enkele keren hoogstaande atletiek zien. Dat gold niet voor de Nederlandse deelnemers, die op de 100 m, de 4x100 m estafette, de 800 m, hoogspringen en discuswerpen vrijwel zonder uitzondering in de achterhoede eindigden. Uitzondering was de Haagse hoogspringster Lien Gisolf, die met een sprong van 1.56 m tweede werd. De meest succesvolle ploeg was een zeskoppige Canadese, direct gevolgd door de atletes uit Duitsland. De 100 m werd gewonnen door de pas zestienjarige Amerikaanse Betty Robinson in 12,2 seconden. De favoriete Canadese Myrtle Cook werd gediskwalificeerd wegens het veroorzaken van

twee valse starts. De Canadese ploeg nam revanche door de prestigieuze 4 x 100 m op overtuigende wijze in een nieuwe wereldrecordtijd van 48,4 seconden te winnen. De 800 m werd een overwinning voor de Duitse Lina Radtke. De Poolse Halina Konopacka gooide de discus over een afstand van 39,62 m en won met dit wereldrecord het goud. Het hoogspringen werd wederom een Canadese overwinning, ditmaal voor de 22-jarige studente Ethel Catherwood. Vanwege haar fraaie uiterlijk werd Catherwood de meest gefotografeerde vrouw van de Spelen. Zij werd uitgeroepen tot de 'schoonste deelnemster'.

met name bij Olympische marathons veel ernstiger vormen had aangenomen, bracht nu alle pennen in beweging. Deze gebeurtenis werd aangegrepen om het ongelijk van de deelname van de atletes te benadrukken. De rode draad in alle beschouwingen was, dat de atletes geen 'echte' sporters waren en hadden gefaald omdat ze vrouwen waren.

Om dit te onderstrepen werd geen term onbenut gelaten.

'Zal men ooit pogen, met wedstrijden de atletiek-beoefening door dames erin te krijgen, dan kan (...) de 800 m. zeker niet als propaganda-nummer dienst

Start van een 100m dames.

Wie zoekt naar positieve persverslagen over de prestaties van de atletes, vindt maar weinig. Het was hooguit 'aardig'. De Engelse pers vond dat de sprint en de horden mooie nummers waren voor vrouwen, maar dat 200 m echt de grens was. Men roemde, enigszins verbaasd, de 'good sportsmanschip' tussen de meisjes en betreunde de afwezigheid van Engelse atletes: *'our British girl athletes would have helped to build up a far bigger point score than we have actually achieved.'*⁴

De meeste aandacht van de pers ging uit naar de 800 m, of beter gezegd: na wat er na de finish van die wedstrijd gebeurde. Enkele deelnemers waren zo vermoeid, dat ze zich in het gras lieten vallen om bij te komen. Wat bij mannenraces vaker was gebeurd en

doen. Daar stonden aan de start 'n troepje kortharige, uiterst schrale figuurtjes ("geen vet er-an", zoals 'n journalist oneerbiedig opmerkte) die (...) met de mannelijke lopers geen greintje verschil maakten, maar wier gestes bij aankomst - tenslotte - allerminst verheffend waren! Drie van de verliezende meisjes lagen direct na 't bereiken van de finish languit terzijde van de baan - uitgeput of huilend om de geleden nederlaag?' schreef de journalist van het officiële bulletin van het NOC, *De Olympiade*.⁵

Hans Meerum Terwogt, de invloedrijke verslaggever van de NRC, had het over 'verwongen gelaatstrekken, gehijg en verwarde haren (...) Wenscht ge zoo Uw Moeder, Uw zuster en...Uw bruid te zien?'. De *Telegraaf* sprak over 'een grienend zwijkje'. En de journalist van *De Maasbode* tenslotte: *'Toen kwamen,*

voor het eerst in Olympische kampen, de juffies aan den start. Ik kan dergelijk gesjok nog maar niet apprecieeren, maar het moet heel mooi wezen voor kenners. Sport is uitstekend voor vrouwen, maar laat het blijven bij zwemmen, roeien, zeilen, tennis en dergelijke takken. Onze Hollandsche dames presteerden daarenboven al evenmin wat als de heeren, want ze eindigden in alle races achteraan. De Hollandsche dames misten, geloof ik, het slanke figuur dat noodig is om te zegevieren. Enfin, als ze goed biefstuk kunnen bakken, is dat tenslotte meer waard dan kampioen te zijn.⁶

Vrouwen als belichaming van het Olympisch ideaal?

Hoe gingen de vrouwelijke atleten met dergelijke commentaren om? Sommigen, vooral de jongsten onder hen, toonden zich onbevangen. Hen leek alle commotie niet te deren. Zij grepen het verblijf in Olympisch Amsterdam, veelal hun eerste buitenlandse reis, mede aan om te genieten en uit te gaan. Het zich onttrekken aan

het toezicht van de meegereisde chaperonne was voor de achttien-jarige Canadese studente Jane Bell bijvoorbeeld een sport op zichzelf.⁷ Anderen stelden zich op als buitenstaander, maakten zich als het ware onzichtbaar en lieten zich geen algemene uitspraken ontlokken. Zo'n low profile mat zich bijvoorbeeld Lien Gisolf aan. Zij definieerde zichzelf noch in 1928, noch daarna als gedreven wedstrijdster. Alles leek haar min of meer tegen haar zin te zijn overkomen. Zo verklaarde ze aanvankelijk niets te hebben gevoeld voor deelname aan de Spelen; het was haar moeder die een groot sportief engagement had, die haar wist te overreden. Eerzuchtig was ze niet, hoewel ze wist dat je dat voor een individuele sport wel moest zijn. Meer dan twee trainingen per week wilde ze er niet aan opofferen. Ze was echter, tegen wil en dank, een talent. De medaille was leuk, maar meer ook niet.

Een enkeling koos de 'strategie' van de humor en de boude beweringen.

Hiervan bediende Fanny Rosenfeld zich, een 23-jarige Canadese fabrieksarbeidster. Deze allround-atlete onderscheidde zich behalve door haar sportieve kwaliteiten en pokertalenten door een scherpe tong, een groot gevoel voor humor en een dikke huid. Zij was de centrale figuur binnen het Canadese vrouwen-team. Gevraagd naar haar leven als vrouwelijke atleet antwoordde ze dat ze slechts twee maal per week trainde, omdat haar frêle gestalte niet meer toeliet. In werkelijkheid was ze echter een gedreven atlete, die meerdere trainingen per dag afwerkte. Bovendien, zo zei ze, had ze tenminste twee liter bier per dag nodig, want hoe zou ze anders zulke afstanden kunnen volhouden. Later ver-

klaarde ze, in alle oprechtheid, alle commotie rond de 800 m zwaar overdreven te vinden: '(...) any girl who satisfactorily passes a medical examination and who accepts and practises correct methods of training is capable of running eight hundred metres or continuing any other usual athletic pursuit'.⁸

Ondanks de negatieve persberichten had de aanwezigheid van de atletes betekenis voor de vrouwensport, hoewel dat eerder een proces van lange adem was dan dat er directe resultaten werden behaald. Daaraan droeg in de eerste plaats hun sportieve uitstraling bij. Veel atletes voldeden meer aan De Coubertins idealen dan hij en waarschijnlijk zij zelf voor mogelijk hielden. De Coubertin, zelf bokser, worstelaar, schermer en paardrijder, was voorstander van veelzijdige sportbeoefening. Dit zou niet alleen een harmonieuze lichaamsontwikkeling bevorderen, maar ook de onderlinge verstandhouding tussen verschillende sportorganisaties verbeteren. De Nederlandse deelnemers waren in de meeste gevallen via andere sporten tot de atletiek gekomen, omdat aparte atletiekverenigingen voor vrouwen vóór 1930 niet bestonden. Het Haagse Hygiëa bijvoorbeeld, een belangrijke leverancier van Olympische atletes, was primair een gymnastiekvereniging. Hoogspringster Lien Gisolf was een getalenteerde hockeyster.

En vooral de Canadese atletes waren veelzijdige sporters. Zij deden behalve aan atletiek aan softbal, hockey, tennis, zwemmen en basketbal.

Ook de Japanse Kinuye Hitomi, de eerste Aziatische medaillewinnares en de enige vrouw in de omvangrijke Japanse ploeg, had buitengewone atletische capaciteiten. Zij had op de Vrouwen spelen in 1926 al twee gouden, een zilveren en een bronzen medaille gehaald en won in Amsterdam zilver op de 100 m sprint en op de 800 m, een zeer ongebruikelijke combinatie en een bewijs van groot atletisch vermogen. Door dit optreden werd de eenzijdig mannelijke invulling van het Olympisch ideaal wel degelijk aangetast.

Datzelfde gold voor het door De Coubertins geromantiseerde beeld van de ridderlijke sporter. De Canadese Fanny 'Bobby' Rosenfeld bijvoorbeeld was de steun en toeverlaat van de ploeg. Zij wist iedereen bij tegenslag te motiveren en stond tijdens de 800 m haar moegestreden landgenote Jean

Lien Gisolf in actie.

Geraadpleegde literatuur

Thompson bij door in de laatste ronde in te houden en haar te gangmaken. Insiders waren ervan overtuigd dat zij door die actie een zekere medaille was misgelopen, hetgeen grote indruk maakte op de toeschouwers.⁹

Dit alles kon niet voorkomen dat na afloop van de Spelen de vrouwenatletiek opnieuw ter discussie kwam te staan. De 800 m werd door IAAF en IOC direct van het programma verwijderd. Pas in 1960 keerde het nummer terug op de Olympische agenda.

Tot besluit

Om meer zicht te krijgen op beweging moet je erbij stilstaan; 'in beweging komen' speelt zich steeds af in een bepaalde sociaal-culturele historische context. Dat maakt sport tot een interessante invalshoek van historisch onderzoek. In het voorafgaande is de strijd van vrouwen om deelname aan het Olympische atletiekprogramma beschreven tegen de achtergrond van het moderniseringsproces waarbinnen sport zijn huidige betekenis kreeg. Met andere woorden: de strijd van vrouwen om sportparticipatie is niet opgevat als een einddoel, maar begrepen als een van de manieren waarop de seksen in de moderne westerse samenleving onderhandelden en streden.

In veel opzichten was en is de sportwereld een spiegel van de moderne kapitalistische natiestaat, waarin mannelijke normen dominant waren. Mannen veroverden de markt, de wereld én het sportterrein. Vrouwen keken toe, juichten en naaiden de vaandels van de clubs. En ze deden op beperkte schaal wat gymnastiekoefeningen omdat ze dan sierlijker en gezonder bleven. Tegelijkertijd werden en worden door moderne sport bestaande sekseverhoudingen uitgedaagd en bevraagd. Sport bood wegen om te experimenteren met een nieuwe type vrouwelijkheid. De competitieve, bewegende, presterende, schaars geklede en reizende sportvrouw deed haar intrede. Die vrouw kon rekenen op veel kritiek, zowel van mannen als van vrouwen, maar werd ook toegejuicht. Soms bracht sport haar een ongekende vrijheid, soms raakte ze in conflict met haar sekserol. En soms lieten vrouwen zien dat het bij sport om meer dan winnen kon gaan.

Ik opende deze bijdrage met een parallel tussen de recente Eurotop en de

Paul Arnoldussen, *Amsterdam 1928. Het verhaal van de IXe Olympiade* (Amsterdam 1994)
Maarten van Bottenburg, *Verborgene competitie. Over de uiteenlopende populariteit van sporten* (Amsterdam 1994)
Dennis Brailsford, *Sport, time, and society. The British at play* (London/New York 1991)
Greta L. Cohen (ed.), *Women in sport. Issues and controversies* (Newbury Park/London/New Delhi 1993)
Pierre de Coubertin, *Olympic memoirs* (Lausanne 1979)
Pamela J. Creedon, *Women, media and sport. Challenging gender values* (Thousand Oaks/London/New Delhi 1994)
Marjet Derks, 'Oolijk, frisch en Hollandsch. Jonge zwemsters en vooroorlogs sportheldendom', in: *Vrijetijd en Samenleving* 13,3/4, 1995
Marjet Derks, 'Holland spreekt geen woordje mee. Sportcultuur historisch bekeken', in: *De Nieuwste Tijd* 5, 77-87, 1995

Jan ter Gouw, *De volksvermaken* (Haarlem 1879).
C.J. Groothof, *De Amsterdamsche Olympische Spelen en een overzicht van de Spelen die hieraan vooraf gingen* (Amsterdam 1928)
Jennifer Hargreaves, *Sporting females. Critical issues in the history and sociology of women's sports* (London/New York 1994)
Annelies Knoppers, 'Wat versterkt sport in mannen behalve hun spieren?', in: *Tijdschrift voor vrouwenstudies* 16,1, 33-45
Kathleen McCrone, *Sport and the physical emancipation of English women, 1870-1914* (London 1990)
Ruud Paauw, 'Wenscht ge zoo Uw moeder, Uw zuster en ... Uw bruid te zien?', in: *Sport International* 8/1993, 20-23
Uriel Simri, *A historical analysis of the role of women in the modern Olympic Games* (Netanya 1977).
Ruud Stokvis, 'Diersporten en volksvermaak. Het probleem van de continuïteit', in: *Vrijetijd en Samenleving* 8e jg/1990, 1, 39-50.

Olympische Spelen van 1928, die beide het openbare leven in Amsterdam korte tijd bepaalden. Niet alleen oppervlakkig gezien vertonen beide gebeurtenissen parallellen. In beide gevallen werd van officiële zijde vooral de toenemende eenheid en harmonie beklemtoond, terwijl verschillende belangengroepen benadrukten dat van werkelijke integratie geen sprake was. Vanuit dat perspectief ligt tussen 800 m hardlopen en een Mars door Europa maar weinig verschil.

Noten

1. *De Maasbode*, 27 juli 1928.
2. Jan ter Gouw, *De Volksvermaken* (Haarlem 1879) 22.
3. Geciteerd bij Ruud Paauw, "'Wenscht ge zoo Uw moeder, Uw zuster en ... Uw bruid te zien?'", in: *Sport International* 8(1993) 21-22.
4. F.A.M. Webster, 'Women in the Olympic Games', in: *The Queen*, geciteerd in *De Olympiade* 19 september 1928, 6-7.
5. *De Olympiade* 3 augustus 1928, 6.
6. *De Maasbode* 31 juli 1928.
7. Mededeling van Jane Bell, 18 november 1995.
8. Ron Hotchkiss, 'The "Matchless Six". Canadian women at the Olympics, 1928', in: *The Beaver* (October/November 1993)
9. Mededeling van Jane Bell.